

KOINONIA

*A Külföldön Élő Magyar Evangélikus Lelkigondozók Munkaközösségének
teológiai folyóirata*

SZERKESZTI: Gémes István

1994. karácsony

39.szám

TARTALOM:

1. Gémes István: Isten elsődleges ajándéka 1
2. José J. Veiga: A Gép 10
3. Gémes Márton: Ki a lovas? 13
4. Kolozsvár - Nagyvárad 15

***

„Bár Jeromos az ÓT-t a negyedik században még a héber eredetiből fordította, e nyelvnek ismerete azonban hamarosan alábbhagyott. Ugyanez lett a sorsa a görögnek is. Képzelnék csak el, hogy Ágoston, ez a művelt férfi, a római birodalom kései, széteső korszakának legfontosabb keresztény gondolkodója, nyelvi szempontból igen paradox helyzetet képvisel. A keresztény gondolkodás héberül írt ÓT-on, s egy többségében görögül írt UT-on alapszik. Ám Ágoston nem tud héberül, és a görög nyelvből is csak igen hézagos ismeretei voltak. Mint a Szentírás magyarázójának, az a fő problémája, hogy megértse, amit az isteni szöveg tényleg mondani akar, de ezt a szöveget ő csak latin fordításban ismeri. Egyetlen egyszer gondol röviden arra, hogy a héber eredetihez kellene visszatérni, de aztán elhessegeti magától ezt a gondolatot, mert gyanakszik a zsidókra, hogy azok a forrásokat megrongálhatták, csak hogy a jövőendő Krisztusra való utalásokat töröljék.

Augustinus számára - s ebben osztozott vele az egész patrisztika -, világos volt, hogy a bábéli toronyépítés előtti emberiség ősnyelve a héber volt, amelyet aztán a toronyépítés miatti confusio után a választott nép őrzött meg. De semmi vágyat nem érez a hozzá való visszatérésre. Tökéletesen megelégszik a közben teológiaivá és egyházivá vált latinnal. Néhány évszázadnak kell eltelnie, hogy Sevillai Izidor (Etymologiarum IX, 1) minden nehézség nélkül, mint magátólértetődőt állítsa, hogy csak három szent nyelv van: a héber, a görög és a latin. Hiszen ezen a három nyelven volt a kereszt főirata megfogalmazva. Hogy azonban az Úr milyen nyelven mondta annak idején a "Fiat lux"-ot, azt igen nehéz lenne ma már megállapítani."

Umberto Eco: La ricerca della lingua perfetta nella cultura europea, 1993, 27-29.lpk.

***

Szerkesztőség és kiadóhivatal: D-74321 Bietigheim, Berlinerstr. 8 Tel.
07142/62-996 - Fax. 07142/64-386

Gémes István:

ISTEN ELSŐDLEGES AJÁNDÉKA^(*)

Előadást kértek tőlem egy teológiai konferenciára, amelyet a Németországban dolgozó külföldi lelkészek továbbképzésére rendeztek. A konferencia témája a nyelvi kérdések és nehézségek körül forgott. Annál is inkább, mert igen sok országból rekrutálódtak a résztvevők. Így festett, országonként, a lista:

Bulgária 1, Eritrea 2, Finnország 2, Franciaország 2, Görögország 1, Hollandia 6, India 3, Japán 1, Jordánia 1, Kína 2, Korea 5, Libanon 1, Németország 5, Olaszország 1, Palesztina 2, Románia 2, Szerbia 1, Szíria 2 résztvevő.

5-6 személytől eltekintve, a legtöbben gyenge vagy rossz német nyelvismerettel rendelkeztek, a közelkeletiek pedig inkább angolul vagy franciául tudtak. A Német Evangélikus Egyházszövetség (EKD) költségén legtöbbször résztvehetett a Goethe-Institut 6-12 hónapos nyelvtanfolyamán, németországi munkája elején. Azonban a tanfolyam rövidebbé, és a honfitársak körében végzett munka, nem igen engedte meg a nyelvtanulás elmélyítését. Ez a találkozó éppen azt a feladatkört tűzte ki maga elé, hogy a nyelvi kérdéseket tudatosítsuk és, ahol lehet, azok negatív, de pozitív oldalait is megvilágítsuk. Mivel pedig engem bevezető előadásra kértek föl, ezt a címet adtam neki: "A beszéd - akadály vagy Isten ajándéka?"

Ezt szeretném vázlatosan bemutatni. Annál is inkább, mert jubilánsunk igehirdetéseire úgy emlékszem vissza, mint amelyek igényes "csomagolásban" közölték velünk Isten üzenetét. S mintha még ilyesféle mondatát is előáshatnám igen leterhelt emlékezetemből, hogy: "pongyola beszéd még nem szavatolja a jó igehirdést", vagy ehhez hasonlót...

Szavát igyekeztem megfogadni. S ez csak még fontosabb feladat lett világbolygásbeli sok-sok "nyelvi kísértésem" közepette. Jó volt rácsodálkozni, újra meg újra, Isten nagy ajándékára, a nyelvre. És semmi nem tudott olyan szomorúsággal eltölteni, mint a nyelv lekicsinylése, komolyan nem vétele, vagy éppen lelketlen kínzása. Főleg szószéken, vagy tanári katedrán.

A következő sorok elmélgések Isten eme ajándékáról.

1. A NYELV, MINT JELEK RENDSZERE

Szinte áttekinthetetlenül sokoldalú jelenség az emberi nyelv. A betűkből, szavakból, mondatokból ill. azok összeállításából és váltakozó felhasználásából létrejövő kommunikációs rendszer. Attól függően, hogy milyen az összefüggés, amelyből kiindul, vagy milyen összefüggésben hangzik az általunk használt nyelv, szinte korlát nélküli lehetőségeink vannak a rendszer használatára.

1.1.

A legegyszerűbb felhasználási mód a gondolatok, álmok testbe rögzítése. Ennek a műveletnek elő- és utótörténete van. A "testbeöltöztetést" lelki folyamatok

^(*) - Először megjelent abban a "Tabula gratulatoria"-ban, amelyet volt tanítványai D.Veöreös Imre 80. születésnapjára állítottak össze.

előzik meg, amelyeknek lehetnek személyi, személyes vagy tárgyi előidézői. Nem minden gondolatot tudunk, merünk, akarunk szavakba foglalni. S nem mindenkinek vagyunk képesek gondolatainkról számot adni. Előállhatnak helyzetek, amelyek lebénítják, megakadályozzák, vagy éppen megghiúsítják a gondolatok nyelvben való rögzítését. Álmainkkal sincs ez másként: nemcsak a felébredt tudat olthatja ki szavakba foglalásuk előtt álmainkat, de sokszor hiányoznak is a megfelelő szavak a megfelelő álomtípusok hű átültetéséhez. Ugyanúgy van e nyelvi műveletnek utótörténete is. Logikánk vagy az érzelmeink is igenelhetik, kérdésessé tehetik és tagadhatják a szavakba öntés alakját, tartalmát, szociális összefüggéseit. Ahogy egy jól sikerült megfogalmazás szárnyakat adhat, ugyanúgy támadhatnak kételyek, ellenvetések, ébredhet nemcsak öröm, de megbánás, büntudat is a beszélőben. A nyelvet ilyen esetben kritikai felülvizsgálatnak vetjük alá, s maga is a kritika eszközévé válik.

1.2.

Másik felhasználási területe e jelrendszernek a megszerzett tudás, ismeret rendszerezése, csoportosítása, majd rögzítése. A rögzítés lehet elvont, s akkor a nyelvet egy bizonyos fejlődési, vagy összpontosítási folyamatra készítjük. Vagy lehet tárgyi is, s akkor a megfigyelt jelenségek leírására és érthetővé tételére használjuk fel. Ugyancsak lehet képszerűsége törekvő, s akkor viszont a nyelv szimbólumok, metaforák, képek, példázatok, analógiák kialakítására és leírására kényszerül. Ezt a funkciót a nyelv történetiségének is nevezhetjük. Az emberiség évmillió műveltségét legtartósabban és szinte megszakítás nélkül a nyelv tárolja és hagyományozza a mindig újabb, egymást követő generációknak.

Fontos még utalnunk arra a változatosságra, amely a nyelvnek sajátja. Nemcsak a kifejezésformáknak mérhetetlenül sok változatát ismeri, hanem azok kombinálásának, logikai folyamatok nyomonkísérésének a lehetőségét is. De lehetőséget nyújt arra is, hogy az ember a megérzéseit, ösztönös sejtéseit, tárgyi ismereteit, de hullámzó érzelmeit is a lehetőség tág skáláján a lehető legárnyaltabban rögzítse és nyilvánosságra hozza.

1.3.

A nyelv kialakítja a maga logikus nyelvtani, vagy kódrendszerét és mint ilyen, a kommunikáció nagyon fontos, sokszor egyetlen eszközévé válik. Amennyiben legalább két ember hajlandó, vagy képes kísérletet tenni e kódrendszer egymásközi kicserélésére és kipróbálására, abban az esetben a nyelv igen változatos közlési- és híd-feladatot tölt be. Ezért a nyelv, mint társadalmi tényező, igen-igen fontos szerepet játszik. Kezdve a hallás útján előálló figyelemfelkeltéstől, az esztétikai beszéd-élvezeten keresztül el egészen a két (vagy több) ember egymás- és magamegértésének létrejöttéig. Ezért is van a nyelvnek a modern tömegközlelési eszközök világában, minden konkurens vállalkozás ellenére is, legtartósabb és legerősebb nyomokat hagyó hatása.

1.4.

A nyelvnek meg kell őriznie a rugalmasságát. Ha a primitív ősember esetleg az első szavakkal egyöntetűen a saját teste meghatározott részeit jelölte meg, akkor a mai embernek lehetősége kell legyen arra, hogy ugyanazokat a testrészeket, de a tárgyakat, jelenségeket is többféle nyelvi jelzéssel tudja megnevezni. Ez a rugalmasság a változó korok, változó jellemzőinek, jelenségeinek leírását, kifejtését, sőt esetleg a nevét egészen új módon fogalmazza meg. A nyelv ugyanúgy nem áll meg és nem statikus, ahogy az egyén vagy a társadalom, nép vagy nemzet sem az. A

nyelv nem "maradhat le", hiszen akkor a valóság és annak megragadására való hajlandóság között fáziseltolódásra kerülhet sor. Ez pedig torzító hatást gyakorolhat a szemléletre és a szemlélőre.

E rugalmasság magában foglalja azt is, hogy a nyelv képes olyan jelek kidolgozására, használatára is, amelyek esetleg a jelenben adott valóságot nem egészen fedik. Ugyanakkor azonban a közösségben, a társadalomban olyan erős közös megegyezésen alapuló jelzésük van, hogy a nyelv megtűri őket. Itt komolyan gondolnunk kell éppen a vallásos nyelv megannyi közös megegyezésen vagy éppen időtlen hagyományon alapuló jelére, szavára, logikai rendszerére, elvont fogalmaira, amelyeket sokszor próbál a nyelv "demitologizálni", - végső soron azonban nem tudja a vallásos embereknél elszenvedett értelem- és tartalomvesztést érdemlegesen pótolni, vagy ellensúlyozni. Legjobb tehát, hogy bizonyos értelemben nem szerez tudomást róluk - ami nagy baj! - vagy csak nagyon óvatos kísérletet tesz a fáziseltolódás csökkentése érdekében, ami bölcsebb eljárás.

1.5.

A nyelvnek, mint jelek rendszerének a vallási kommunikációban egyedülálló szerepe van. Mégpedig kettős irányban.

1.5.1.

A Szentírás szerint az első jelzés az Istentől ered. Már az őskáossal jelzett nemlétezés fölött megszólalt az Isten: legyen világosság! A nyelvet, a beszédet, mint Isten első megnyilatkozását kell számontartanunk. A tohuvábohura ez a szó, ige tett először figyelmessé, tudatosította a létezését. Hogy félreértés ne essék, nem Isten oka a tohuvábohu megjelenésének. Mert a szó, amely éppen ebbe az amorf nemlétezésbe belekiáltott, - fényt hozott. A fény - szemben a káossal - az élet, te-hát a folyamatok rendezett és rendbetett - a "kozmosz" rendezett valóságot jelent! - valóságát hozta létre. Erre a mély titokra János evangéliuma jött rá legjobban, amikor ezt írja: "Őbenne (t.i. ebben az isteni szóban) volt az élet és az élet volt az emberek világossága" (Jn 1,4). A sorrend tehát ez: ige - világosság - élet. Vagy így is mondhatnánk: ige + világosság = élet. Mindkettő, az ige és a világosság is, elengedhetetlen feltételei az életnek. Az ige tehát élethordozó jelentőségű már a valóság kezdet-kezdetén. Érdekes a korai érvelés "bálványok", kitalált istenségek ellen, pontosan ebben az összefüggésben: "Szájuk van, mégsem tudnak megszólalni" (Zsolt 115,5; Jer 10,1-5), azaz beszélni. Nincs igéjük, nincs szavuk.

1.5.2.

Isten azonban megszólalásával nem valami "pusztába kiáltó szót" bocsát ki magából, amely a tohuvábohu labirintusaiban nyomtalanul elveszne. Már régi kozmogóniák tudtak arról, hogy a szívből jön minden megismerés, a nyelv viszont csak azt ismétli meg, amit elgondolt a szív! (A Memphys-i *sabaka*-kő; és: "A szív teljességéből szól a száj.") Ez a szív "partnert" kíván magának, s a nyelv, a szó világot előhívó, teremtő erőnek, hatalomnak bizonyítja meg magát. Ha tehát ezután megszólal az Isten, akkor azt - a teremtő erőt ismerve - ennek a valóságnak, a világnak kell befogadnia. A próféták gyakran átélik ezt: Isten nem szól hozzájuk, hanem az isteni szó "történik" rajtuk, "das Wort ergeht", cselekedetté, történéssé, teremtéssé lesz. Ezt a héber *dabar* igéről ugyanúgy el kell mondani, mint a görög *legein* igéről. Az "Úr szava" ugyanolyan eseményteremtő folyamatot elindító erő, mint ahogy a *legein* azt jelenti, hogy a kimondott "fekszik", magyar nyelvünknek megfelelőbben "ül", helyén van, alkot, dolgozik, teremt. "És az Úr szava történt a prófétákhoz..." -

Károli ezzel megmutatta, hogy mélyebben ragadta meg a szó lényegét, mint a modern fordítók: "...így szólt hozzám az Úr igéje..." (Ez 21,1). A nyelvet, a beszédet mint metafizikai valóságot élték át a megszólítottak, amelyre nincsen racionális kategória, mert az az átélt élmény világában gyökerezik.

1.5.3.

Ezt a gondolatot viszi tovább János prológusa, amikor ennek a szónak az emberi alakba való beleöltözéséről, ill. az emberek közti "sátorozásáról" (1,14) elmélkedik. Isten szava történéssé, történeti tényé lett a Názáreti Jézusban. Ahogy Ignácusz fogalmaz: "Isten ... kinyilatkoztatta magát Fia, Jézus Krisztus által, aki az (Isten) hallgatásából előjött Ige..." (IMg 8,2). Ha Péter egyszer így vall: "Örök élet beszéde van nálad" (Jn 6,68), akkor ez csak visszhang erre: "..láttuk az Ő dicsőségét" (Jn 1,14). Jézus Krisztusban nyerjük el a végső bizonyosságot a szó, a nyelv eredetéről: az az isteni dicsőségből, a memphyszi teológiával szólva az Isten szívéből támadt. Nagyobbat, mélyebbet nem lehet mondani a nyelvről. Ezért érthető az emberek félelme attól az időtől, amikor néma és nem szól az Isten. Hiszen Isten "szótlansága", hallgatása kapcsolatmegszakítással jár, ami azt jelenti, hogy az élet szűnik meg, mert - megvonva tőle a világosságot - újra a tohuvábohu állapota tért vissza.

1.5.4.

A másik kommunikációs irány sokkal összetettebb. Isten nemcsak embereken engedi "megtörténni", alkotó teremtéssé lenni a nyelvet, az Ő szavát, hanem a nyelv hordozóivá is teszi őket. Az ember "nyelvtudása" tehát származtatott valóság. Ezt ábrázolja nagyon szemléletesen és mélyen a jahvista teremtéstörténet. 1Móz 2, 18-20 szerint, miután Isten Ádám egyedüllétét meg akarja szüntetni, elvonultatja előtte az állatokat. Mégpedig azzal a céllal, hogy nevet adjon az állatoknak. Hogy ez pontosan mit jelenthet, azt nem tudjuk megállapítani. Érdekes azonban, hogy a héber **KR** (*kará*) ige - amely eredetileg kiáltást, hívást jelent - genezisbeli előfordulási helyei többségében mintegy terminusz technikusza a névadásnak, megnevezésnek, névváltoztatásnak. Ha tehát Ádámhoz odaviszi Isten az állatokat, s azt akarja, hogy nevet adjon nekik, akkor ez a nyelv, a szó használatának ember általi első igénybevétele jelenti. De még többet is. Amikor Ádám az egyes neveket "kitalálja", akkor azokat nemcsak azonosítja a megfelelő állattal, de meg is fogalmazza, ki is mondja és így kimondottan rögzíti. Tévedés lenne azt állítani, hogy ebben a beszédben az ember legelső autonómiája jut kifejezésre. Mert egyrészt Isten viszi hozzá az állatokat, másrészt ugyancsak isteni parancsnak engedelmeskedik, amikor a szót használja az állatnevek közlésénél. Nem autonómiáról van itt szó. Hanem az Istentől teremtő igeként megkapott feladatban való részesülésről. Ádám éppen nem autonóm, hanem ennél sokkal több: teremtő társa a teremtőnek. Ez pedig származtatott hatalom, amely a beszédben, nyelvben valósul meg. Rögtön látnia kell, hogy az általa megfogalmazott és kimondott beszédben van valami, ami teremt, létrehoz, rendet teremt, s jelent valamit.^(*) Ádámnak minden beszéde bizonyos értelemben "utóteremtés" (v.Rad), amely helyére teszi (ebben az esetben) az állatokat, besorolja az ő világába, helyet határoz meg nekik, s a kimondott szóval megjelöli őket. Az így közvetített *kará* nem mond semmit Ádámról, hanem annál többet arról, aki teremtet, rendeztet és megneveztet, elvégre a szó Tőle jött ki. Végső soron még a férfiúvá és

^(*) - A patrisztikus hagyományt izgató problémát csak széljegyzetben említsük meg: Gen2 szerint Isten Ádám elé vezeti a föld és levegő állatait, de a vízieket nem említi. Mi nevezhetünk a kérdésen, de hogy ez még 1763-ban is komoly téma volt, azt Massey, *Origins and progress of letters*-je tanúsítja! - Augustinus különben nagyvonalúan azt a megoldást ajánlotta, hogy a halak abban a sorrendben kapták a nevüket, ahogy az ember megismerte őket (*De genesi ad litteram libri duodecim XII,20*). - Umberto Eco: *La ricerca della lingua* 29.lp.

asszonnyá teremtett lényt is Ő maga nevezi meg Ádámnak (1Móz 5,2). Így állapíthatja meg az "őstörténet" végén az író, hogy az egész föld egyajkú (*sápáh* = ajak) és azonos igéjű (*dobarim* = teremtő igék) volt, tehát egy embertörzset képezett (1Móz 11,1.6). A bábéli toronyépítés éppen az ezzel való visszaélésben látja az emberiség beképzeltségének és hübriszének okát.

1.5.5.

Itt mutatkozik meg azonban a nyelv isteni ajándékozásának kettőssége is. Mert ez az ajándék az egységes emberközösségnek nemcsak az egymással való kapcsolatteremtés lehetőségét adta meg, hanem kultúra, sőt történelemformáló erővé vált. Ez pedig arra a hamis következtetésre vitte az embereket, hogy ez a nyelvi történése visszavezethető ajándék elszakítható a gyökerektől. Többé már nem kell, hogy az Isten szava menjen végbe, történjék az embereken. Fatális tévedésük, hogy a gyökerek elvágása után a származtatott, a lét lehetőségétől megfosztott helyzetüket mégis autonómiáspekulációkra használják föl.

S a tragédia itt be is következik. Az építőkre nézve azáltal, hogy az Úrnak "le kell szállnia" a magasból, hogy óriásnak hitt piciny tornyukat egyáltalán észrevegye és lássa. De a nyelvtörténet tragédiája maga még nagyobb: mert ugyanaz, akitől ered a szó, a beszéd ajándéka, ugyanaz töri össze ezt az életfontosságú kapcsolatot parancsszavával, amely 1Móz 1,26-ra emlékeztet. "Nosza, szálljunk le és zavarjuk össze a nyelvüket, hogy meg ne értsék egymás nyelvstruktúráját, egyajkúságát" (7v.) Így lesz Isten a beszéd ajándékának adója és egyúttal széttörője (Bizer). Tudjuk persze - ez a bibliai őstörténet kettős arculatához hozzátartozik - hogy a nyelv továbbadásának, a nyelvtehetségnek ajándékozása nem szűnik meg ezzel. Nem szűnik meg a nyelvi kommunikáció Isten és ember között sem - Ő megszólít, az ember válaszolhat. Sőt fordítva is áll a dolog: az emberi szó megkeresheti Istent és Ő is válaszolhat. - Ugyanakkor minden "nyelvi történést" két fontos esemény végül is helyére tesz: az egyik Jézus Krisztus feltámadása, ahol Isten újra kifejezetten "megtöri a csöndet". Valamint a pünkösdi esemény, amelyben a Lélek kiáradásának legelső következménye a jelenlevők "más nyelveken" való szólása (Csel 2,3-4). Régi hagyomány a kereszténységben, hogy ez a pünkösdi csoda oldotta föl azt az isteni büntetésként átélt bábéli nyelvösszezavarást, amely az emberek és népek közötti kapcsolatot megszakította.

A nyelv újra érvényes jelrendszer lett: Isten részéről a Szentlélek tette ezt lehetővé. A "más nyelveken" való beszéddel pedig embertestvérek kerülnek kapcsolati viszonyba és egyszerre úgy érzik, hogy "a mi nyelvünkön szólnak az Isten nagyságos dolgait" (Csel 2,11). A Lélek korszakában Ő veszi igénybe a nyelvet és ruházza föl az eredeti feladattal: közvetíti Isten és ember, ember és ember között. Ez a tulajdonképpeni pünkösdi csoda, s nem kell azonnal glosszológiáról beszélni.

Ezzel a néhány vonással szerettem volna rámutatni arra, hogy mennyire valóságos kérdés, ill. a vallás számára létkérdés a nyelv kérdése. Hiszen maga a vallás nem is létezhetne a nyelv nélkül. Illetve: a vallás egy bizonyos alacsony, primitív fokon képzelhető csak el a nyelv nélkül. A szóban, nyelvben magában már ott rejlik az isteni, s ez nemcsak megkülönböztetett tiszteletet kell kiváltson belőlünk, hanem meghajlást. Az előtt, Aki először használta föl, önmaga közlésére, kijelentésére ezt a csodás médiumot. Pontosan azok, akik "az Ige egyházához" tartozónak vallják magukat, s benne igével végzik a szolgálatukat, nem mehetnek el közömbösen e tény mellett. Csak szorongással és féltő reménységgel szabad ehhez az isteni eredetű eszközhöz nyúlniuk. Főleg, ha szószékre indulnak.

2. A NYELV ÉLETE

2.1.

A gyermek először hallja, majd látja, majd ellesi szülője ajkáról a szót, a beszédet. Sőt kiindulhatunk abból a ma már nemcsak feltételezett helyzetből, hogy "nyelvi oktatásban" már az anyaméhben részesül először. Ha negyedik hónapos korától a főtusz már hallóképes, a 34. héttől pedig már hanghullámokra reagál, akkor ezzel megvan nála a beszéd meghallásának legfontosabb feltétele. Persze messze még az út az anyai szívverés okozta hullámok regisztrálásától az emberi beszéd meghallásáig és megértéséig.

A születés nemcsak fizikai értelemben vett törést jelent. Hanem az anyaméh bölcsőjével való együttiringásban is zökkenő áll be. Megszakad a beszédes kapcsolat is az anyával. Ezért a nagyon fontos és bölcs intés, hogy a csecsemőt az anya, de családja és környezete többi tagjai se hagyják beszédük akusztikai tudomásulvétele lehetősége nélkül. Elsatnyul, elsovad és életképtelenné válik az a csecsemő, akitől az őt is teremtő szót, ígét megvonják. Közismert a német császár múlt századi pszichológusok-kérte afrikai kísérlete: egyforma körülmények között világrajött, élő csecsemőket osztottak két csoportba. Mindkettőben a gondozási feltételek is teljesen azonosak voltak. Mégis elpusztultak annak a csoportnak a tagjai, akiket né-mán, a hang- és beszédbeli kapcsolatteremtés nélkül gondoztak.

2.2.

Normális körülmények között a család határozza meg a növekvő gyermek nyelvét, majd hovatovább az a szociológiai környezet, amelyben legtöbb idejét tölti, tehát leghuzamosabban tartózkodik. Érdekes megfigyeléseket tehetünk, ha gyermekünk idegenből, tehát a családi körön kívülről fölszedett szókincsét vizsgáljuk. Ha a gyermek kommunikativ, akkor tulajdonképpen szókincese bővüléséből és gazdagodásából lemérhetjük azt, hogy milyen arányban van már inkább "idegen nevelők" hatása alatt. Amennyiben a család behatóan foglalkozik gyermekével, a családi nyelvet veszi át, feldúsítva a mesék, történetek szókincsével. Első fiunkkal egy évig külföldön voltunk, s a 2-3 éves gyermek nem tudott betelni a könyvből olvasott magyarnyelvű mesékkel. Visszatérve szülőhazája magyar gyülekezeti környezetébe, harsány nevetésre fakasztotta barátainkat irodalmi stíluszavaival. Hiszen csak a mesékből tanulhatta a *noha*, *bezzeg*, *ámbár* szavakat, amelyek a pöttöm gyerek szájából igen furcsán hangzottak.

Fokozatosan belekerül aztán a felnövő gyermek a szülei, ill. családja kultúrájába, amelyet szülei foglalkozása, képzettsége, szociális környezete határoz meg. Ott szerez bizonyos szókincsét, meghatározott szemléletmódot és viselkedésformákat. Amikor azonban ezeket az alapkategóriákat átveszi, ennek óriási százaléka a nyelv elsajátításával függ össze. Abban a nyelvben érzi majd otthonosan magát, vele tudja magát meghatározni, leírni és közölni. Vele teremt kapcsolatokat más egyekkel, közösségekkel. Mai nyelvészológiai ismereteink birtokában elmondhatjuk, hogy az ebben az életszakaszban szerzett kifejezésformái, világismerete és viselkedése a felnövőnek még a pályaválasztásában és szociális viselkedésében is döntő szerepet játszik.

Ez mindenképpen horizonttágítással jár, amely a gyermeknek csak előnyére válik. Itt érdemes megemlíteni a két, vagy több nyelv, azaz kultúrkör hatása alatt fel-

növő gyermek helyzetét. Tapasztalatok mutatják, hogy a tanulni még nem kényszerült gyermek bizonyos ösztönszerűség szerint dolgozza föl ezeket a helyzeteket, s számára alig is jelentenek különösebben megoldhatatlan feladatokat. Zavar ott keletkezik, ahol a család nem használja következetesen ilyen vagy olyan nyelvi rendszerét. A környezet elbizonytalanodása, következetlensége vagy nemtörődömsége okozhat igen sok kárt a gyermeknek. Valószínűnek látszott számunkra, hogy gyermekeink minden élményanyagukat azon a nyelven dolgozzák föl és közölik, amelyen az történt velük. Vegyes nyelvű szülők pedig általában semmi kárt nem okoznak csemetéjükben, ha mindegyik a maga nyelvén beszél a gyermekkel.

2.3.

A közoktatási intézményekben - napközi, óvoda, iskola - a gyermek elsajátít bizonyos lexikon-tudást is, amennyiben elvont fogalmakat is meg kell tanuljon. Így épül fel tehát végül a nyelv ebből a három területből: a lexikális fogalmi ismeretek, a szókincs változatos használatának elsajátítása és végül a beszéd, mint gyakorlat megvalósítása. Ezek kölcsönös hatása egymásra igen összetett folyamat, amellyel itt most nem foglalkozhatunk. Arra azonban feltétlenül utalnunk kell, hogy Luther milyen szenvedélyesen hangsúlyozta az anyanyelv fontosságát. Szerinte csak az anyanyelven lehetséges az evangélium "rámenősségének" megragadása és személyes feldolgozása. Így is mondhatnám: megtérni csak anyanyelven lehet.

3. A BESZÉD ALKALMAZÁSA ÉS HATÁSA

3.1.

Túl a szavak mágikus erején, amivel azok kétségkívül rendelkeznek, használhatóságuk sokféle formában bizonyosodik be. Szavak tartalmazhatnak útmutatást, eligazítást, adhatnak tanácsot, rámutathatnak korlátokra, szolgálhatnak támaszul és irányításul. - A helyén kimondott jó szó erőt áraszthat magából, amely ugyancsak erővé, megtartó hatalommá lesz a szót meghalló számára. A szavak belső ereje nagyon alkalmassá teszi őket elesettek, reménytelenek, meggyötörtek vagy szomorúak vigasztalására. A vigasztalásnak lehetnek más eszközei is. De kétségkívül nagy hatást érhetnek el éppen a szavak, - amennyiben jól alkalmazzuk őket. Végül nem hallgathatjuk el azt a szerepet, amelyet Isten az emberi szóba ajándékként helyezett el: a megbocsátás feladatát. Lehet, hogy pattanásig feszült a viszony két ember vagy csoport között, egy-egy megbocsátó szó nemcsak görcsoldó, hanem kiegyenlítő, hidat építő és feszültségelhárító lehet.

Ezek az alkalmazási módok gyógyító jelentőséget is nyerhetnek. A beszédterápia, de a szómeditáció megannyi válfaja ennek igen sok jó példáját nyújtja.

3.2.

Mindez csak fokozódik az Isten, az ige teremtője és az ember, az igében részestársa között. Ha észrevette az ember, hogy Isten igéje "történt rajta", azaz megszólította, akkor megszületik benne a válaszadás vágya. Ézsaiás próféta és a Zsidókhoz írt levél szerzője használ ezzel kapcsolatban nagyon szép képet, amikor az "ajkak gyümölcséről" beszél (Ézs 57,19; Zsid 13,15). Mind a két helyen Isten nevééről való vallástételről van szó. Sőt Ézsaiásnál arról is, hogy Isten teremti meg az

ajkak gyümölcsét azáltal, hogy meggyógyított, vezetett, vigasztalt. Ezért a bibliai értelemben vett imádság soha nem emberi teljesítmény: gyógyításával, vezetésével, vigasztalásával teremtette meg annak minden feltételét Isten maga.

Csak ezen az alapon szabad az imádságról, mint kérésről, könyörgésről, hálaadásról, dicséretről beszélnünk. Ezekben a műveletekben kerül oda vissza az Istentől "kijött" szó a helyére, ahová való. Főleg áll ez a hálaadó és dicsérő imádságról. Régi zsidó hagyomány szerint a hálaadó áldozat az egyetlen, amelyet nem valami bűn engesztelése miatt kell bemutatni. Egy más hagyomány szerint, az eszchatonban megszűnnek az áldozatok, de az ajkak áldozata nem.

Az Istent magasztaló, kérő, neki hálát adó, könyörgő, közbenjáró imádság az a katekzochén élettér, amelyben a nyelv, a beszéd párbeszéddé válik és legeredetibb szerepét tölti be maradéktalanul. Valószínűleg ezért a figyelmeztető szemrehányás is: "Ez a nép csak ajkával tisztel engem, de szíve távol van tőlem". Nehogy a szavak formája elváljék a tartalomtól, s csupán battalogia, azaz értelmetlen, fölösleges, céltalan szócséplés legyen belőle (Mt 6,7).

3.3.

Ennek kettős következménye egyrészt a nyelvvel való visszaélés, másrészt a nyelvnek az eredeti, teremtő jellegével ellentétes káoszteremtő működtetése.

A nyelvvel való visszaélésnek nevezhetjük mindazt a tevékenységet, amelyben a nyelvet tudatosan megtévesztésre, csalásra, becsapásra, elbizonytalanításra, zavartkeltésre, hazugságra, elcsábításra használjuk. Amelyből tehát Istennek, másnak, magamnak hátránya származhat. Amikor valami olyat próbálok állítani vagy tagadni, ami nem felel meg az igazságnak, vagy éppen homlokegyenest ellenkezik vele. A felebarátra vonatkozó ilyen visszaélést klasszikusan fogalmazta meg Luther: "...senki ne ártson nyelvével felebarátjának, akár barátja, akár ellensége az, ne mondjon róla rosszat, akár igaz, akár koholt az, hacsak nem parancsra vagy javítás céljából történik, hanem használja és forgassa nyelvét úgy, hogy a legjobbat mondja mindenkiről, bűnét és gyengeségét mentse, becsületével segítse és takarja." (Nagy Káté)

3.4.

A nyelv visszajára, ellenkezőbe való fordítása történik minden alaptalan gyanúsításban, nem ellenőrizhető negatív hír szolgálai továbbadásában, hamis tanuskodásban, az el- és kiátkozások mindenféle formájában. Csak az az Istentől kijött ige határozhatja meg az ő gyermekeit, amely rajtuk keresztül vissza is szállhat Istenhez, anélkül, hogy útját sírás, könny, panasz, fájdalom, halál szegélyezné. Ebben az összefüggésben érthető a bölcs mondat, hogy "a nyelv tűz, a gonoszság összessége... megszeplősíti az egész embert, lángba borítja az életfolytatást, s a gyehenna őt magát is lángbaborítja" (Jak 3,6). Éppen ezért nevezhető *teleios anér*-nek az, aki beszéddel nem vétkezik! (2v.)

3.5.

Összefoglalva a mondottakat, meg kell állapítanunk, hogy az ige, a szó sajátos sorsához tartozik - többé-kevésbé minden isteni ajándékkal osztozik ebben - a **függetlenség** és a **kiszolgáltatottság**. Amikor u.i. a szó akusztikai valósággá lett, azaz elhangzott, akkor kimondójának már nincs többé hatalma fölötte. *Verba volant*, ez a latin kifejezés nemcsak azt jelenti, hogy amit egyszer kimondtunk, az elröppent.

Sokkal inkább azt, hogy a kimondott szó fölött már nincs rendelkezési jogunk. Attól kezdve önálló életét éli. Arannyal szólva: "ki tudja hol áll meg, kit hogyan talál meg". Csak a próféta mondatja Istennel azt a vakmerő mondatot, hogy "így van az én számból kijövő igével is, nem tér vissza üresen, hanem elvégzi azt, amit én akarok..." (Ézs 55,11). Hogy azonban egy másik próféta ugyanilyen rábeszélő kéréssel kell forduljon a népéhez: "...ma, ha az Ő szavát halljátok, meg ne keményítsétek a szíveteket..." (Zsolt 95), az mégis csak az önállóvá lett ige sorsát ábrázolja ki.

Az elszálló igének sorsa a kiszolgáltatottság is. Ha függetlenségének ára a kimondó hatalom elvesztése fölötté, akkor ennek a függetlenségnek állandó bizonytalansági hányadosa a kiszolgáltatottság. Jakob Böhme szerint a száj a szó születéshelye. Azt is mondhatnánk, anyaméhe. A megszületése pillanatában azonban az anyaméh védő és oltalmazó burkát áttöri. Attól kezdve rá is érvényes minden élőlény védtelensége. Következésképpen megtámadhatósága, szenvedések elviselése, életveszélyek közötti járása és létében való veszélyeztetettsége, - csakúgy, mint hogy jó erőknek kerülhet befolyása alá.

Minden, kenyerét nyelvével keresőnek kötelessége, hogy a szó, a beszéd szent legyen számára. Olyannyira, hogy mindent megtegyen a maga részéről azért, hogy környezetében, gyülekezetében jó erők befolyása alá kerüljön ez az isteni ajándék.

*

Egy a jövőben megírandó "A nyelv teológiájá"-nak ezért ezt a négy nagy vonalat kell nyomkövetnie és kidolgoznia:

1. Bábeli toronyépítés - nagybolási mánia - nyelvek keletkezése, népekre felbomlás - Isten büntetése;
2. Inkarnáció - *kenózis* - Ige - igehirdetés - egyház;
3. Pünkösdi csoda - sok nép - a Lélek, a szív, a szeretet nyelve - a büntetés időleges feloldása;
4. Parúzia - összes nép - Istent dicséri - Isten lesz minden mindenkben: az Ige visszatér és Istenben nyugszik - Isten jelenléte hatályaon kívül helyezi a beszédet.

***

Előzetes megjegyzés

A jelenkori brazil líra egyik igen olvasott szimbólistájának elbeszélése roppant érdekes. "Istenháta" mögötti településre viszi el az olvasót, amelynek lakói, megmagyarázhatatlan és kikutathatatlan módon jutnak a látványos Géphez. Sem eredetét, sem rendeltetését nem ismerik, furcsa dolgok is történnek vele. Mindez elegendő arra, hogy átvegye a láthatatlan, de szinte érezhetően kitapintható uralmat a helységben.

Az elbeszélés az alant közölt szemináriumi munkára és roppant érdekes gondolattársításra készítette Gémes Márton kölni egyetemi hallgatót.

José J. Veiga (Brazília):

A GÉP

(A Máquina Extraviada)

Mivel mindig újdonságok után szoktál érdeklődni, végre valami igen fontosat közölhetek Veled. Tudd meg, hogy van itt egy impozáns gépünk, amelyért mindenki lelkesedik. Mióta megérkezett, nem is emlékszem, mikor - dátumokat nem tudok megjegyezni -, szinte másról sem beszélünk; a város lakossága a leggyerekesebb ügyeket is csak szenvedéllyel tudja kezelni, így hát csoda, hogy eddig még senki össze nem verekedett miatta, kivéve persze a politikusokat.

Egy délután, amikor a családok éppen vacsoráztak, vagy már majdnem befejezték, akkor érkezett meg a gép, s a község házával szemközt rakták le. A sofőrök és segítők lármájára (a gépet két vagy három teherautó hozta), sokhelyütt lemondtak a vacsora utolsó fogásáról és a feketekávéről, csak hogy megnézzék, micsoda felfordulás ez. Ahogy ez általában ilyenkor lenni szokott, a sofőrök és segítők barátságatlanok voltak, és semmi felvilágosításra nem lehetett rávenni őket: szándékosan belebotlottak a báméskodókba, lábukra tiportak és bocsánatot se kértek érte, olajos kötelekkel hajigáltak a fejük fölé, úgy hogy aki nem akart bepiszkolódni, vagy megsérülni, menekült az útjuktól.

Miután a gép alkatrészeit lerakodták, ponyvával takarták le, s a munkások a téren álló bárba mentek enni-inni. S bár a bejáratnál sokan gyűltek össze, senki se mert az idegenekhez közeledni, márcsak azért se, mert egyikük, valahányszor észrevette a báméskodók közeledési szándékát, sört vett a szájába és az ajtó irányába kiköpött. Mi ezt az idegenek éhségével és fáradtságával magyaráztuk, és úgy gondoltuk, hogy a közeledést és kapcsolatfelvételt holnapra halasszuk. Ám hiába kerestük őket másnap a szálláson, mert megtudtuk, hogy még az éjjel úgyahogy összeszerelték a gépet, és hajnalban már el is utaztak.

A gép a szabadban maradt, anélkül, hogy valaki is tudta volna, hogy ki, és milyen célból rendelte. Világos, hogy mindenki leadta az erre vonatkozó saját elképzelését, s az egyik éppen annyit ért, mint a másik.

Ugye tudod, hogy a gyerekek nem szokták a titkokat tisztelni, s rögtön ki is használták az újdonságot. Anélkül, hogy engedélyt kértek volna (de kitől is?), lehúzták a ponyvát és csapatosan másztak föl a gép legtetejéig, s ezt máig is teszik, bújócskát játszanak a hengerek és oszlopok között, belegabalyodnak a fogaskerekek-

be, s pokoli üvöltést csapnak, amíg valaki ki nem szabadítja őket onnan; nem használ se szidás, büntetés, se verés; a gyerekek egyszerűen beleszerelmesedtek a gépbe.

A lakosság érdeklődése se csökkent, pedig bizonyos személyek, akik nem vettek részt az általános lelkesedésben, fennen hirdették, hogy néhány napon belül nem lesz ez már újdonság, és a rozsdá különben is kikezdi majd a vasat. Ám senki át nem megy a téren, hogy rövid időre meg ne állna a gép előtt, és mindenki felfedezi rajta valami új részletet. Még a templomos vénasszonyok is, akik hajnalban és vecsernyére köhécselve és imádkozva vonulnak arra, a gép felé fordulnak és diszkréten bólintanak, csak az hiányzik, hogy még keresztet is vessenek. Faragatlan férfiak, mint a te ismerősöd, a Clodoaldo, aki azzal henceg, hogy a vásárcsarnok udvarán szarvánál fogva dönti le lábáról az ökröt, - még azok is respektussal szemlélnek a gépet; ha egyik-másik megragad és jól megráz valami emeltyűt, vagy belerúg valamelyik oszlopba, rögtön látszik, hogy ezt amolyan "cégünk reklámja"-ként teszi, hogy a bátor jelzőt megszerezze magának.

Tényleg senki se tudja, ki hozatta a gépet. A polgármester eskü alatt tagadja, hogy ő lett volna, és azt állítja, hogy a levéltárt is átböngészte, de nem talált benne semmiféle felhatalmazást a vásárlására. De azért mégsem maradt meg a kézmosásnál, és végeredményben elfogadta a vételt, amikor egy felvigyázót nevezett ki a gép mellé.

Ei kell ismerni - és ezt mindenki meg is teszi - hogy ez a felvigyázó jól teljesíti a feladatát. A nap bármely órájában, de néha éjjel is, ott látjuk, ahogy a gépre mászik, minden nyílást, minden fogaskereket megtisztít, eltűnik ott, feltűnik itt, füttyörészve vagy nótázva, szorgalmasan és fáradhatatlanul. Hetenként kétszer az aranyozott géprészeket fényesíti, sikálja, aztán pihen, hogy újra sikálhasson - és a gép ragyog, mint az ékszer.

Annyira megszoktuk már a gépet a téren, hogy, ha egy szép napon összedőlne, vagy valaki egy másik városból idejönne hogy elvigye, és ezt papírokkal még igazolni is tudná, nem tudom, mi történne, erre gondolni sem merek. A gép a büszkeségünk, és ne hidd, hogy túlzok. Egyelőre még nem tudjuk, hogy mire való, de ez most már nem is olyan fontos. Tudd meg, hogy más városok, távoli telepítések küldöttségei jelentek meg nálunk, azzal a szándékkal, hogy megvásárolják. Megjelennek, és úgy tesznek, mintha semmit se akarnának, meglátogatják a polgármestert, dicsérik a város szépségét, itt köröznek, tárgyalgatnak, majd egyszerre belekezdenek a játékba: mennyiért adnánk el a gépet? Szerencsére a polgármester megbízható, és elég éber ahhoz, hogy át ne ejtsék.

Nagy ünnepeinknek is fontos részévé lett a gép. Emlékszel, hogy régen ünnepeinket a pavilonnál, vagy a labdarúgópályán tartottuk, most pedig minden a gép tövében játszódik le. Választásoknál is minden képviselőjelölt a gép árnyékában akarja gyűléseit megtartani, de ez lehetetlen, és van, akinek nem jut hely. Ebbe nem mindenki nyugszik bele és konfliktusok támadnak. Szerencsére, a gépet még ezen a nyuzakodásokon nem érte kár, s remélem ez így is marad.

Az egyetlen személy, aki eddig még nem tisztelgett a gép előtt, az a plébános. Te tudod persze, hogy milyen mogorva volt mindig is, s ahogy megvé-nült, méginkább az. Mindenesetre még nem kísérelt meg semmit a gép ellen a szerencsétlen! Amíg megmarad a szócsatározásoknál, eltűnjük, ehhez neki is joga van.

Tudom, hogy valami büntetésről is beszélt itt-ott, de ez senkit se hatott meg különösebben.

Eddig az egyetlen súlyosabb baleset az öreg Adudes üzletének a pénztárossával történt (emlékszel a vén, hórihorgas Adudesra, aki pomádéval kente a bajúszát?). A fiúnak beleszorult a lába a fogaskerekekbe, de ez saját hibájából történt. Becsípott egy éjjeli szerenádnál, és ahelyett, hogy hazament volna, elhatározta, hogy a gép tetején alszik. Nem tudni, hogyan, de felmászott a legfelső állványra, hajnalban legurult róla, ráesett egy fogaskerékre és a teste súlyával beindította a kerekeket. Üvöltése fölébresztette a várost. Emberek rohantak, hogy lássák, mi történt, és sietve rönköket és köveket szereztek, hogy leállítsák a kerekeket, amelyek összetörték a fiú lábát. A gépet, szerencsére, most sem érte semmi kár. A buta fiú elvesztette lábát és a munkahelyét, most segít a gép őrzésében, de csak az alsó részekre vigyázhat.

Közben elindult egy mozgalom, hogy a gépet városi emlékműnek jelentsük ki - egyelőre. A plébános, mint mindig, ellene van; azt akarja tudni, kinek akarjuk szentelni az emlékművet. Hát láttál már ennél savanyúbb embert?

Mondogatják, hogy a gép már csodát is tett, de - köztünk maradjon - ez szerintem babonás emberek túlzása, és inkább nem beszélek többet erről. Magam részéről - s úgy gondolom, így van ezzel városunk lakosainak többsége - semmi különösebbet nem várok el a géptől. Számomra éppen elég, hogy ott áll, ahol áll és örömmel tölt el, serkent és vígasztal minket.

Csak azért aggódom, hogy egyszer, amikor nem is gondolunk erre, csak megérkezik ide valami idegen ember - tudod amolyan megbízott - aki mindenhez ért, megnézi a gépet kívülről-belülről, tőri a fejét egy ideig, s aztán elmagyarázza a gép rendeltetését, s hogy bebizonyítsa, milyen képzett ő (ezek mind túlságosan is képzettek!), kihoz a garázból egy szerszámosládát, s fittyet hányva ellenkezésünkre, befekszik a gép alá, elkezd nyomogatni, kalapálni, kapcsolgatni, s a gép dolgozni kezd. Ha ez bekövetkezne, megtörne a varázs és a gép többé nem létezne.

***

Gémes Márton T.:

KI A LOVAS?

José J. Veiga: Az Eltérített Gép (*)

"... úgy áll az emberi akarat, mint egy ló, kettőjük között: Ha Isten ül reá, akkor azt akarja, és oda megy, ahová Isten akarja, [...]; (viszont) ha Sátán ül reá, akkor azt akarja, és oda megy, ahová Sátán akarja..."

(Luther Márton: A megkötött akaratról (1525) - Traktatus Rotterdami Erasmushoz)

***

Ennek az elbeszélésnek már az első olvasásánál bizonyosan elkerülhetetlen, hogy fel ne tűnjenek azonosságok az òtestámentummal, vagyis pontosabban az aranyborjú (2Móz 32) történetével. Annyira erősek és félreérthetetlenek az átvételek, hogy az olvasó rövidesen a Gép és az AB azonosítására kényszerül. A két szöveg alaposabb összehasonlításánál viszont megmutatkozik, hogy Veiga nem csak külsőleges elemeket akart kölcsönözni, azaz egy bibliai történetet újra elmondani, hanem igenis a tartalmi párhuzamosságot is fel akarta mutatni, méghozzá azt az embert, aki a szó szoros értelmében "értelmetlen". Így lesz a bibliai történetből a mai Brazília lelki és politikai helyzetéről szóló maró szatíra.

Ennek közelebbi megvilágítása előtt viszont előbb az Isten és ember közötti kapcsolatot (az òtestámentum szempontjából) kell megtárgyalni. Főképpen azokat az okokat, melyek az embert arra készíthetik, hogy Istennek hátat fordítson.

*

Isten és ember kapcsolata alapvetően az adás-elfogadás kettős ellentétén alapszik. Egyrészt Isten az embernek értelmet ad egy olyan világban, melyet ő tulajdonképpen nem képes felfogni, sőt, ezen a világon át is vezet. Mivelhogy Isten mitikus természetű, és ebből kifolyólag emberi logikával nem fogható fel (vagyis mitikus eredetű, és funkciója nem "tapintható"), kényszerítően szüksége van egy beavatott "papi személyre", aki az üzenetét közvetíti. Ha viszont ez a papi személy erre nem képes, akkor a nép egy más, új istenhez fordul. Az aranyborjúról szóló történetben pontosan ez a helyzet áll fenn: Mózes, Isten küldötte, "papja", a Sinai hegyen tartózkodik, tehát a nép számára nem elérhető, ezért a nép "lovasnélkülinek" véli magát (2Móz 32,1). José J. Veiga "A Máquina Extraviada" (AME) című elbeszélése csak az első pillantásra különbözik ettől a helyzettől. A "pap" ugyan az emberek között él, viszont kézzel foghatóan nincs sok tekintélye, befolyása, hiszen az elbeszélő morgungának és besavanyodottnak nevezi ("ranzinza"/"azedo"). Az új kor követelményeinek nem felel meg, így tehát a nép keres magának új "isteneket, kik előttünk járjanak..." (2Móz 32,1). Mi lenne viszont erre leginkább predestinált, mint az, ami önmagában jelképe az új korszaknak, tehát a Gép (az ő saját papjaival, tehát a tehergépkocsi-vezetőkkel és a polgármesterrel, aki hamar felismeri a gép-isten hatalombiztosító értékét, sőt ezt talán önmaga "gyártotta", úgy mint Áron a borjút)? Még a "régí isten" utolsó hívei is meghajolnak, a biztonság kedvéért, az "új" előtt: Áron

feltűnően rövid idő alatt engedi arra rávenni magát, hogy a bálvány papja legyen (amely funkciót az AME-ben a polgármester tölti be), és a "templom öregecskéi" ("velhinhas da igreja") az AME-ben, tehát az öregasszonyok, akik még naponta többször járnak el istentiszteletre, az útjukon arrafele feltűnés nélkül meghajolnak.

De Isten a hívőktől magas árat követel segélynyújtásáért: életük középpontjává kell Őt tenniük, valamint imádniuk és neki áldozatot hozniuk. Ha ezeket a követelményeket viszont nem teljesítik, kemény büntetéssel sújtja őket. És a falusiak az AME-ban eszerint cselekednek: A gépet társadalmuk középpontjává teszik, gondozására egy külön "al-papot" neveznek ki, és a gép, mitikus természetéből kifolyólag, persze eladhatatlan. Végülis még csodákat, tehát mindenhatóságot is tulajdonítanak neki (lásd: 2Móz 32,5-6). Így nem vált ki csodálkozást az a tény sem, hogy senki sem sajnálja azt a szerencsétlent, aki ittas állapotban a gépről leesik és elveszti egyik lábát, hiszen blaszfémiát követett el, és ezért méltó büntetésben lett része. Ám a zsidók Istene sem kevésbé kegyetlen, hiszen dühének egyszerre 3000 férfiú esik áldozatul (2Móz 32,28), amire az AME-ban is emlékeztet a pap, amikor büntetésről beszél.

Egy további párhuzam a Bibliához (ebben az esetben az Új-Testámentumhoz): A "papság" kivételével csak a gyerekek érinthetik büntetlenül a gépet, mivel-hogy ők elfogadják az "isten" feltételeit és nincsenek saját követeléseik. (Márk 10,14ff)

De az elbeszélőnek a AME-ban az "új isten" minden hatalma ellenére mégis kételyei támadnak: Mi történne, ha egyszercsak feltűnne valaki ("moco de fora", "habilidoso", vagyis "egy idegen" aki "ügyes, tehetséges"), aki demisztifikálja az "istent", mert felfedi a tényleges mivoltát, ti. hogy emberkéztől szerkesztett gép, amelynek érthető funkciója van, tehát Isten nem lehet. Akkor viszont ezzel visszatérünk Luther metafórájához: az ember az a ló lenne, amelyik rádöbben, hogy a ha-mis lovas ül rajta. Ebben az esetben viszont Isten büntetését kell várnia, úgy mint a zsidóknak Mózes visszatérésénél.

*

Ezekben a végső sorokban mutatkoznak meg az elbeszélés politikai vonatkozásai is. Hiszen nem véletlen, hogy pontosan egy gép tölti be a bálvány szerepét. Ugyanis a brazil hátszágot csak a hatvanas évek végén (tehát röviden az AME megjelenése előtt) tárta fel és tuszkolta be az ipari korszakba az akkori katonai diktatúra. Ezért talán nem is tűnik annyira képtelennek az, hogy a falusiak majdhogynem imádják az eddig soha nem látott gépet. Így ennek a látszólag kizárólag vallásos példázatnak a felülete alól egy másik, politikai szint kerül elő, amely számos kérdést vet fel: Mit tudnak és, ami talán még fontosabb, mit fognak kezdeni ezek a képzetlen emberek a modern technikával? Mi történik, ha ez a haladásban való vak hit és gátlástalan iparosítás ugyanolyan értelmetlennek bizonyul, mint egy gép funkció nélkül? És mi lesz a büntetés?

***

(*) - A kölni egyetem Bölcsészeti Kara portugál tanszékén benyújtott, eredetileg német nyelvű szemináriumi dolgozat.

KOLOZSVÁR - NAGYVÁRAD

Három magyar erdélyi püspök - *Csiha Kálmán* és *Mózes Árpád* (Kolozsvár), és *Tőkés László* (Nagyvárad) meghívására 5. Teológiai Konferenciáját tartotta meg Kolozsvárott a Külföldön Élő Magyar Evangélikus Lelkigondozók Munkaközössége (KÉMELM) és a Nyugat-Európai Magyar nyelvű Református Lelkigondozó Szolgálat (NyEMRLSz) 1994. szeptember 1-5-ig. Központi témáját az egyik páli levélből vette a konferencia: „... a ti munkátok nem hiábavaló az Úrban” (1Kor 15,58b).

A **"nyugati kereszténység legkeletibb teológiai intézete"**, a Kolozsvári Egyetemi Fokú Közös Protestáns Theológia falai között folytak a tárgyalások. *Kozma Zsolt* és *Kovács L. Attila* számoltak be az erdélyi lelkészképzés súlypontjairól, *Hermán János* és *Gémes István* pedig a nyugati magyar lelkigondozásról. Kolozsvárt a református, az evangélikus és az unitárius püspökségek vendégei voltak a résztvevők, Nagyváradon pedig Tőkés Lászlóval találkoztak. Még közvetlenebb volt a gyülekezetekkel való találkozás: a közbeeső vasárnapon különböző helyi és vidéki gyülekezetekben prédikáltak a vendégek.

*

A következő igehirdetés a konferencia megnyitó istentiszteletén, a Teológia dísztermében hangzott el, 1994. szeptember 1-én.

Kedves Testvéreim az Úr Jézus Krisztusban!

Újjonc vagyok itt: nemcsak ezen a tiszteletreméltó szószéken, hanem Erdélyben is, hiszen békésmegyei szűkebb hazám keleti határán túl még soha el nem jutottam. Üdvözeteket is nyugatról hozok, általában a Külföldön Élő Magyar Evangélikus Lelkigondozók Munkaközösségében élő nyugati gyülekezetekét s főleg a saját, nagy protestáns gyülekezetemét Stuttgartból és Heilbronnból. Jó lenne, ha - megköszönve püspökeitek meghívását - kicsit beszélgethetnénk arról, ami titeket itt, minket ott foglalkoztat, nekünk-nektek gondot okoz, ami az elevenünkbe vág. Azt sejtem, hogy igen sok azonos kérdésünk és gondunk van, amely beszélgetéseink egyik közös nevezője lehet.

Készülésemkor arra gondoltam, hogy az Apostolok Cselekedeteinek az első diakónusválasztásról közölt beszámolójáról prédikálok. Hallgassuk csak meg!

"Azokban a napokban pedig, mivel nőtt a tanítványok száma, zúgolódás támadt a görögül beszélő zsidók között a héberek ellen, hogy mellőzik a közülük való özvegyasszonyokat a mindennapi szolgálatban. Ekkor összehívta a tizenkettő a tanítványok egész gyülekezetét és ezt mondták nekik: „Nem helyes az, hogy az Isten ígését elhanyagolva mi szolgáljunk az asztaloknál. Hanem válasszatok ki magatok közül, atyámfiai, hét férfit, akiről jó bizonyosságot tesznek, akik telve vannak Lélekkel és bölcsességgel, és őket állítsuk be ebbe a munkába; mi pedig megmaradunk az imádkozás és az ige szolgálata mellett.” Tetszett ez a beszéd az egész gyülekezetnek, és kiválasztották Istvánt, aki hittelt és Szentlélekkel teljes férfi volt, valamint Fülöpöt, Prokhoroszt, Nikánórt, Timónt, Parmenászt és Nikoláoszt, az antiókhiai prozelitát; az apostolok elé állították őket, és miután imádkoztak, rájuk tették kezüket. Az Isten ígéje pedig terjedt, és nagyon megnövekedett a tanítványok száma Jeruzsálemben, sőt igen sok pap is engedelmeskedett a hitnek."

Csel 6,1-7

1.

Az első benyomás erről a tudósításról igen pozitív. Most nem a diakónus-választásra magára gondolok elsősorban. Hanem arra, hogy mindaz, ami itt történik, a megalakult keresztény gyülekezet egyik első életjele. Ez a gyülekezet él! Elevevényének jele nemcsak az ige hirdetése, annak terjedése, de az is, hogy vannak benne tagok, akik szívesen tennének a gyülekezetért, de úgy érzik, mellőzésben van részük. Bizony komoly életjel ez! S azt hiszem, ebben a tekintetben soha el nem altathatjuk a lelkiismeretünket. Stuttgarti német lelkészként, megválasztásomkor nagyon idős őrállókat találtam a gyülekezetünkben, akiket elődöm elődje, sőt már annak is az elődje kért fel a szolgálatra. Elhatároztam, hogy fiatalabbakat is felkérek ebbe a fontos feladatba való bekapcsolódásra. S hányszor kaptam a választ: "No végre! 30-40 éve élek ebben a nagy gyülekezetben, de még soha senki nem kért föl munkára!" Hát nem a mi papi lustaságunk, vagy beképzeltségünk az oka annak, ha egyszerűen "maga a pap a harangozó" is a gyülekezetben? S aztán megszokjuk ezt az állapotot, a lelkész magára marad és tönkremegy bele, a gyülekezet pedig "egyedül szórakoztató" alkalmazottjának tekinti lelkészét és arra végül nem is gondol, hogy neki is felelős részt kellene vállalnia a munkából! Elvégre nem a lelkész a gyülekezet! A magyarországi egyházi helyzetet kicsit ismerve, tudom-látom az érem másik oldalát is. Ugyan ki merte volna azonosítani magát - tisztelet a ritka kivételnek! - a lelkésszel olyan ellenséges világban, amelynek célja nem a segítség, inkább az elpusztítás volt? Csoda-e, ha ma is sok még a görcs, amely akkor keletkezett, amikor a lelkészt a politikai helyzet rövidzárlatos azonosulásra kényszerítette. Hiszen, ha ütni akartak az egyházon, a lelkészt bántották, s ha a lelkész vált az ideológia számára kellemetlenné, akkor az ő üldözését, elnyomását egyházellenes hadjárat címszava alatt végezték.

Anélkül, hogy ebbe belebonyolódnék, hadd jegyezzem fel örömmel, hogy gyarapodik azok száma, akik igenis szerepet, feladatot vállalnak gyülekezeteinkben. Akárcsak az ősgyülekezetben, ahol gondot okozott, hogy szolgálatra kész hívőket és komoly lelkesedésüket mintha hidegre tették volna. Mindenképpen a gyülekezet komoly életjelének kell ezt - örvendezve! - tekintenünk.

2.

Ám ez az első pillanatra egyszerű tudósítás egy sereg rejtély elé állítja a figyelmes olvasót, és arra kényszeríti, hogy megfelelő magyarázatot keressen rá, - ezt sem hallgathatom el.

Nem egészen értjük pl., hogy miért és milyen feladatra kellett ezt a hét férfit megválasztani? Ha ugyanis a görög szórványból származó asszonyok segítségét nem veszik igénybe a héberül beszélők, tehát a helybeliek, - akkor nem egészen érthető, hogy miért az apostoloknak támad egyszercsak rossz lelkiismerete az asztalok körül tett szolgálatokért. Hiszen nem ők szolgáltak az asztaloknál, hanem a feleségeik, nővéreik, hugaik, azaz zsidó származású nők!

Ugyancsak ilyen körülményesen titokzatos vonása az is a tudósításnak, hogy az apostolok, miután ráveszik a gyülekezetet a hét férfi megválasztására, mintha csak visszavonulnának: "mi majd imádkozunk és prédikálunk". - S a legnagyobb meglepetés akkor éri az olvasót, amikor a névlistát olvassa: az élén István áll, majd Fülöp, és különben még öt további ismeretlen személy neve. Miért furcsa ez? Nos, a

diakónusnak megválasztott István lesz majd az első keresztény mártír. És bizony nem az asztaloknál végzett jó foglalatoskodása végett, hanem, mert ritka erővel és rámenősen hirdette az Isten országát, nem tűrt egyezkedést és rendíthetetlen maradt, el egészen a megkövezéséig. És nem ugyanazt tette-e Fülöp is, aki az első samáriai missziós útján megtérítette és megkeresztelte a szerecsen komornyikot és Simon mágust, s Cezáreában lakva pedig négy prófétaleányt nevelt fel? Róla meg is jegyzi Lukács, hogy "ama hét (ti. diakónus) közül való volt" (Csel.21,8-9), tehát biztosan ugyanarról a személyről van szó. Hát nem maradt a suszter a kaptafánál? - kérdezhetnénk a közmondással. Azért választották őket az apostolok, hogy levegyék a vállukról az asztalkörüli munkát, - s akkor az egyik merész, bátor igehirdetéséért még a megkövezés kínját is vállalja, a másik pedig, otthagya jeruzsálemi diakónusi "állását", boldogan evangelizál vidéken?

E nehéz kérdések megoldási kísérleteinek se szeri, se száma. Nem sorolom fel őket. Ehelyett néhány megjegyzést szeretnék hozzájuk fűzni.

Mindenekelőtt az tűnik fel nekem az olvasásnál, hogy Lukács ismételten a **sokat** hangsúlyozza; a választást a gyülekezeti **gyarapodás** idejére teszi; a választásra való felhívást **sokaság** helyesli, s a papok közül is - nyilván zsidókról van szó - **"nagyon sokan"** lesznek hívővé, szaporítva az erősen **gyarapodott** jeruzsálemi krisztushívók számát. Lukács ezzel is érzékeltetni akarja azt, hogy ezt a tömeget már nem olyan egyszerű kézben tartani, kellene az új tisztségviselők, akik egy s más levesznek az apostolok válláról. Nekem itt akaratlanul is 5Móz.1-re kell gondolnom. Ott is azt mondja Mózes a Kánaánt előzőnlő, a különböző vidékekre szétkül-dött népének: "Nem tudok egyedül gondot viselni rátok... most már olyan sokan vagytok, mint csillag az égen... Hogy tudnám egyedül magamra vállalni bajaitokat, terheiteket és peres ügyeiteket?" - És ezredeseket, századosokat, ötveneseket, tize-deseket és felügyelőket rendel föléljük, hogy ne maradjon pásztor nélkül a nyáj (5Móz 1,10-18). Isten népének egyik legnagyobb ellensége az áttekinthetlenség, az eltömegesedés, az egyes ember figyelmen kívül hagyása. S ez mindig is fenyegető veszély. 17 évet szolgáltam egy olyan 10, majd 7-8 ezres német gyülekezet-ben, amelyben a legintenzívebb látogató szolgálatom mellett is a tagoknak csak igen kis hányadát ismerhettem meg. Az ilyen, a gyülekezettel való kapcsolatukat elvesztett emberek a szektaprédikátorok első martalékai. Ilyen értelemben érthető a jeruzsálemi választás, mert e veszély ellen is küzd, akár Mózes a rendelkezésével.

Másodsorban fontosnak látszik, hogy az apostolok olyan férfiak választására biztatják a nagy gyülekezetet, akik "lélekkel és bölcsességgel teltek". Itt is Mózesre kell gondolnunk. Miután megtudja, hogy nem léphet be az ígéret földjére, arra kéri Istent, hogy rendeljen egy férfit a közösség élére (4Móz 27,15). S akkor Isten mellé adja Józsuét, "akiben van Lélek...". Azt gondolom, hogy ezen van a hangsúly a választásnál. "Lelkes" emberek kellene a gyülekezet pásztorolásához, a szó igazi értelmében karizmatikus emberek.

Nem hiszem, hogy ezt csak közömbösen kellene tudomásul vennünk, anélkül, hogy a magunk melléne szegezzük a kérdést: milyen "lélek" üz bennünket, amikor - akár lelkésként, akár gyülekezeti tagként - a gyülekezetekben dolgozunk? Az önfenntartás, az értékmegőrzés, az átmentés, a meghunyászkodás, vagy éppen a lázongás lelke? Gondoljunk a magunk gyakori "rutinjára", amely mögött nagyon nehéz Isten Lelkét fölfedezniök az embereknek. Gondoljunk gyülekezeti munkásokra, akikről nem kell, nem szabad rosszat feltételeznünk, de milyen eredményre ju-

tunk, ha náluk a Krisztus Lelke után kutatunk? Egyesületbiztosítás, fajfenntartás, felekezetiátmentés a mozgató "lélek", vagy pedig Isten Lelkének szabadságot adó, szárnyaló és görcsoldó ereje? Ugye, szabad azt a félelmemet megfogalmaznom, hogy sok, nagyon tisztességes hagyományőr, jószándékú, bölcs ember van sorainkban? De a bölcsesség már Jeruzsálemben is csak akkor számított, amikor a Lélek járult hozzá!

3.

Harmadsorban viszont, a hét diakónus megbízásával kapcsolatban hadd szólaljon meg külföldön, szétszórásban szerzett sok tapasztalatunk egyike. Bizony igen sokrétű a mi munkánk, amelyet nehéz egy kaptafára húzni, de ugyanolyan lehetetlen szigorúan elhatárolni őket egymástól. Mert Skandináviában voltam nyelvet nem tudók tolmácsa, lázadók fékezője, kivándorlók ügyintézője, s ezt nem tekintetem valami "opus alienum"-nak, idegen ügynek, amelyre én túl drága lennék. Stuttgarti elődöm, Isten nyugosztalja, szinte csak alkalmyszerűen tartott istentiszteletet, de tolmácsolt a rendőrségen honfitársainak, állás és lakás után szaladgált, hivataloknál járt el mások ügyében, sőt német parókiáját dugig tömte menekültekkel, s nem zavarta, hogy legtöbbjük visszaélt a szinte határtalan segítőkészségével! Mert az Isten ügye egy és oszthatatlan: Isten hol így, hol úgy törődik velünk, néha az egyik utat megfelelőbbnek látja a másiknál, mindig az alkalomnak, a helyzetünknek megfelelően. A feltétel csak egy: szeretnünk kell azt, akihez küld az Úr. S akkor bármit teszünk a javára, az bizonyosan annak a Léleknek felel meg, amelyet Krisztus ígért meg pünkösdi gyülekezetének.

De - és ez itt a legfontosabb! - mindez nem akadályozhatja az Ország hirdetésének munkáját. Sok más ténykedésre lehet igény, talán a kielégítés elkötelezésével is. De ha az isteni ige forrása miattunk apad el, az jóvátehetetlen bűn. Hogy ezt így értették kezdettől fogva eleink, azt mutatja az apostolok gondoskodása a gyülekezetekről.

Mert az Isten igéje nem hanyagolható el, és semmi mással nem helyettesíthető be. Sem Erdélyben, sem nyugaton. Különben megszegényítenénk, becsapnánk, sőt romlásba vinnénk az Isten ránk bízott népét, amiért nem tudnánk jó lelkiismerettel vállalni a felelősséget Isten előtt. Vajjon készek vagyunk-e ma is, és itt is, kendőzetlenül számot tenni **erről** a munkánkról?

Ámen.

Gémes István